

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора, академіка НАН України, Гриценка Андрія Андрійовича на дисертаційну роботу Радзівєвської Світлани Олександрівни «Державне регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження не викликає сумнівів. Україна інтегрована в європейський і світовий простір переважно як сировинний придаток більш розвинених країн. Внаслідок війни Росії проти України економічний потенціал України зазнав суттєвих втрат. Набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу вимагає кропіткої роботи щодо створення умов для конвергенції економіки України і ЄС. Завданням є входження в ЄС не на правах бідного родича, а як рівноправної країни з власним інтеграційним потенціалом і перспективами розвитку. Зрозуміло, що ці завдання не можуть бути вирішені суто на ринкових засадах. Необхідною є регулююча роль держави. В цьому контексті дослідження державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України є надзвичайно важливим теоретичним і практичним завданням.

Зв'язок із науковими планами і темами підтверджується участю автора у розробці наукових тем: «“Зелене” зростання та циркулярна економіка: українські перспективи післявоєнного відновлення» ВНЗ «Національна академія управління» (державний реєстраційний номер 0122U202055); «Стратегічні орієнтири поглиблення торговельно-економічних відносин України з країнами Європейського Союзу в умовах дії Угоди про асоціацію» Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки (державний реєстраційний номер 0120U104933); «Особливості міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації» Державного університету інфраструктури та технологій (державний реєстраційний номер 0118U001468). В цих дослідженнях представлені положення і рекомендації, викладені у дисертації.

Достовірність і рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечено використанням достовірних джерел, наукових методів обробки інформації, глибоким вивченням вітчизняних та зарубіжних робіт з проблематики дисертації, всебічністю аналізу, розкриттям причинно-наслідкових зв'язків між явищами і процесами державного регулювання інтеграційного потенціалу України, застосуванням системи загальнонаукових і спеціальних методів дослідження (аналізу та синтезу, порівняння, абстрагування і узагальнення, індукції та дедукції, принципів єдності історичного та логічного, діалектичного сходження від абстрактного до конкретного, статистичних, економетричних та інших), послідовністю розгортання системи аргументів. Таблиці, графіки, схеми органічно вплетені в систему аргументації та обґрунтування нових економічних положень.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження визначається розв'язанням автором дисертації науково-прикладної проблеми розкриття теоретико-методологічних засад і розробки практичних рекомендацій щодо державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України.

До найбільш вагомих результатів слід віднести:

обґрунтування необхідності, сутності, змісту та напрямів державного регулювання інтеграційного потенціалу України на основі використання цілої системи комплементарних державних політик (серед яких структурна, науково-технічна, промислова, інвестиційна, інноваційна, аграрна, соціальна, фінансова, валютно-курсова, грошово-кредитна, бюджетно-податкова, цінова, зовнішньоекономічна та інші види політик), спрямованих на мобілізацію інтеграційного потенціалу та забезпечення суверенітету держави, покращення суспільного добробуту внаслідок інтеграційних процесів. Це особливо важливо, зважаючи на те, що альтернативою є розвиток інтеграційних процесів на основі фрагментації української економіки і перетворення її фрагментів у додатки економік інших країн;

розкриття суперечливого взаємозв'язку державного управління та

глобальних впливів і обґрунтування положення про те, що «національна держава залишиться головним суб'єктом міжнародних відносин, а ефективність функціонування системи державного управління відіграватиме ключову роль у розвитку національної економіки» (с.34). Це обґрунтовується неможливістю ефективного перенесення абстрактної загальної управлінської моделі в інституційно різні конкретні умови національних держав. Така позиція враховує складність міжцивілізаційних відносин і є більш обґрунтованою порівняно з моделлю уніфікованого світу;

обґрунтування принципу цивілізаційно-пропорційного представництва країн в керівництві інтеграційних об'єднань країн, що належать до різних цивілізацій і культур. На думку автора, такий підхід дозволить розв'язувати суперечності між інтересами інтеграційного об'єднання як цілого й національними інтересами держав, що об'єднуються.

Заслуговує на підтримку положення, яке трактує утворення наднаціональних органів управління не як втрату державами частини свого суверенітету, а як його реалізацію, при умові існування можливості відкликання передачі прав в разі незабезпечення досягнення поставлених цілей. Такий підхід відповідає поняттю розділено-спільного суверенітету. І він є достатньо обґрунтованим.

В дисертації удосконалено аргументацію щодо напрямів розвитку інтеграційного потенціалу України в контексті Четвертої промислової революції та інтеграції в ЄС, посилення двосторонніх та багатосторонніх відносин, формування регіональних інтеграційних об'єднань.

Дістало подальшого розвитку обґрунтування функції держави як представника усіх громадян у вирішенні завдань забезпечення стабільності та цілісності структури національної економіки шляхом державного управління. Такий підхід реалізує концепцію комплементарності ринку і держави в економічному розвитку, яка є більш ґрунтовною і альтернативною концепції втручання держави в економіку у разі «провалів ринку».

Авторкою дисертації розкрито форми руху суперечності між державою

як основним владним інститутом суспільства, що виражає правосуб'єктність народу, і транснаціональними і міжнаціональними структурами, які, уникаючи демократичного контролю, отримують все більше влади. Показано, що демократія, як механізм публічної політики, може ефективно функціонувати лише в умовах національної держави. В інших випадках виникають деструктивні процеси. Такий підхід особливо актуальним для України, де названі суперечності проявилися досить гостро.

В дисертації обґрунтовано необхідність розвитку внутрішнього ринку для стабілізації економіки шляхом формування системи національних ланцюгів створення доданої вартості та диверсифікації та інтенсифікації міжнародної торгівлі. Розкрито механізми вирішення цих завдань. Це відповідає стратегії національно укоріненого економічного розвитку як основи забезпечення економічного суверенітету України.

Отримані результати мають теоретичне і практичне значення. Теоретичне значення визначається розкриттям концептуальних і теоретико-методологічних положень щодо державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України, а практичне значення реалізовано шляхом втілення авторських рекомендацій в господарську практику України, що підтверджено низкою відповідних документів від Комітетів Верховної Ради України, Міністерства економіки України, Міністерства розвитку громад та територій України, Федерації роботодавців України, Центру розвитку ринкової економіки CMD_Ukraine та інших структур. Ряд наукових положень, концептуальних підходів та висновків, одержаних в дисертації, використано науковими установами у своїх дослідження та закладами вищої освіти у викладанні економічних дисциплін.

Наукові результати дисертації отримані авторкою особисто. З праць, підготовлених у співавторстві, дисертанткою використані тільки ті положення, які є її власним доробком.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, достатньо повно висвітлені в опублікованих автором працях. Всього опубліковано 65 наукових праць. В тому числі 2 одноосібні та 4 колективні монографії. 3 з них видано за кордоном. У виданнях, індексованих міжнародними наукометричними базами Web of Science Core Collection та/або Scopus, опубліковано 7 праць. Із опублікованих 40 наукових статей 24 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних виданнях, 14 – в наукових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз. В публікаціях достатньо повно відображено зміст дисертації. Обсяг і якість опублікованих праць відповідають нормативним вимогам МОН України до оприлюднення результатів дослідження на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Основні результати дисертаційного дослідження були апробовані на цілій низці всеукраїнських і міжнародних конференцій, семінарів та круглих столів.

Відсутність у дисертації та наукових працях, які розкривають її результати, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації засвідчено експертизою дисертаційної роботи в установі, де виконувалася дисертація, а також у спеціалізованій вченій раді. Праці, опубліковані у фахових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, пройшли рецензування і перевірку на відсутність академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи.

1. В роботі авторка дає визначення економічного потенціалу (с. 45, 46), звертає «увагу на тісний взаємозв'язок між економічним та інтеграційним потенціалами національної економіки» (с. 47) і далі пише про реалізацію інтеграційного потенціалу. Те ж саме представлено і у висновках (с.391-392). Визначення інтеграційного потенціалу не зроблено. Така логіка можлива у випадку, якщо автор вважає, що економічний потенціал у повному обсязі

входить в інтеграційний потенціал. Однак це не так. Економічний потенціал входить в інтеграційний потенціал лише в тій частині, в якій він є комплементарним до економік країн, з якими відбуваються інтеграційні процеси.

2. Не зовсім коректним є твердження про те, що «країни ЄС мають погоджувати із Єврокомісією вихід на міжнародний ринок» (с.38). Суб'єкти підприємницької діяльності можуть вільно укладати контракти з партнерами з інших країн. Напевно, малося на увазі проведення ЄС спільної політики.

3. Існують неточності у характеристиці функцій держави. Так, дисертантка пише: «Держава виконує внутрішні і зовнішні функції. До перших належать: забезпечення функціонування суспільства як цілісного організму; максимальне задоволення потреб та інтересів соціальних груп» (с.54). Дійсно, держава виражає і представляє спільні інтереси своїх громадян. Це є основною функцією, яка може бути диференційована аж до конкретних статей державного бюджету. Що стосується задоволення потреб і інтересів соціальних груп, то держава піклується про це в частині забезпечення їх погодженості з загальнонаціональними інтересами. А у задоволенні цих потреб та інтересів беруть участь і самі громадяни, і ринкові суб'єкти, і громадські організації.

4. Занадто сильним є акцент на засобах законного примусу при відстоюванні суверенітету держави. Авторка пише: «Суверенітет є унікальною та ключовою характеристикою держави. Під державою у широкому трактуванні розуміється набір інститутів, що мають засоби законного примусу, які використовуються на певній території і відносно її населення, суспільства» (с.175). Безумовно, засоби примусу притаманні державі. Але головним у реалізації суверенітету є не примус, а довіра громадян до держави і здатність державних органів адекватно розуміти та професійно представляти спільні інтереси своїх громадян.

5. Авторка дисертації погоджується з твердженням про те, що «Україна стала першою в історії країною, яка добровільно відмовилася від

промисловості, притому високотехнологічної, що ще у 1990-х забезпечувало Україні місце у першій десятці економік світу» (с.237). В даному випадку мова повинна йти не про добровільну відмову, а про об'єктивний процес деіндустріалізації внаслідок економічної політики, що базувалася на поєднанні відкритості глобалізаційним процесам та приватизації при суттєво нижчому рівні продуктивності праці та вищій витратоємності національної економіки порівняно з розвинутими країнами.

6. В дисертації йдеться про забезпечення розвитку інтеграційного потенціалу шляхом модернізації різних політик (зовнішньоекономічної, аграрної, екологічної, соціальної, індустріальної, науково-технічної, інноваційно-інвестиційної), але їх реалізація розглядається в кінцевому підсумку через торговельні угоди і сферу торгівлі, що відображає насамперед рух товарів і послуг. Проте інтеграційні процеси включають в себе також рух капіталів і трудових ресурсів, що не знайшло достатньо повного відображення.

7. Недостатньо представлений в дисертації аналіз сучасних суперечливих інтеграційно-дезінтеграційних процесів, пов'язаних з наслідками війни Росії проти України, що привело до руйнації значної частини економічного потенціалу, міграції населення і вимушеної інтеграції його частини у трудовий потенціал інших країн, а також до значних проблем у фінансовій сфері.

Загальний висновок та відповідність дисертації

встановленим вимогам

В цілому дисертація Радзівєвської Світлани Олександрівни є самостійним завершеним дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу науково-прикладну проблему розкриття концептуальних засад та формулювання теоретико-методологічних положень, на основі яких запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України.

Винесені на захист положення містять наукову новизну. Робота виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності. Тема і зміст дисертації відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Робота оформлена відповідно до встановлених нормативними документами вимог до докторських дисертацій. Реферат за своїм змістом відображає структуру, основні положення та висновки дисертації.

Актуальність і зміст роботи, достатня повнота вирішення поставлених завдань, наукова новизна і практична значущість отриманих результатів дають підстави для висновку, що дисертаційна робота «Державне регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України» відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її авторка, Радзівська Світлана Олександрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
академік НАН України,
заступник директора з наукової роботи
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України»

Андрій ГРИЦЕНКО